

David Václavík – Náboženství a moderní česká společnost. 2010. Grada a. s.

Jiří Nenutil

*Katedra antropologických a historických věd, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni
j.nenynenutil@seznam.cz*

NÁBOŽENSTVÍ a moderní česká společnost je termín, který ačkoli v mnohých reflexích a diskusích soudobé české společnosti figuruje, nebyl dosud systematicky zpracován. Kniha Davida Václavíka je tedy cenným příspěvkem, který si klade cíl „základní orientace v problému, který se zdá být jedním z nekontroverznějších témat moderní české historie.“ Poněkud problematičtější je latentní tendence, definovaná na obálce: „Cílem je podat plastický obraz náboženského života české společnosti a zpochybnit některé hluboce zažitá „mýty“ (...).“ Jakkoli je tato formulace prací vydavatele, velmi dobře vystihuje jednu ze silných tendencí díla. Třetí a rozhodně velmi zajímavou linií knihy je vědecká metoda „dekonstrukce a následná terminologická „archeologie““.

David Václavík se narodil v Liberci 24. června 1975, vystudoval religionistiku na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kde se v roce 2010 habilitoval prací *Náboženství a moderní česká společnost*. Předmětem jeho odborného zájmu jsou nová náboženská hnutí, etnické kulturní a náboženské menšiny a metodologie religionistiky.

Předností knihy je zcela jistě přehledný a srozumitelný průřez tematikou, který je determinován autorovým oborem. Úvodní metodologická studie *Moderní společnost a náboženství* je věcným a zdařilým vymezením pojmů a paradigmát, kterým se autor věnuje. Jistá povrchnost je nutnou daní za široký záběr témat, nicméně rozšíření o aspekty teologie a kulturních dějin by přidalo záběr, který by se zúročil i v následném výkladu.

Samotný výklad otevírá kapitola *Bůh a národ*/ *Náboženství a Češi* v dlouhém 19. století, dále následuje kapitola *Národ vzdalující se Bohu a Národ odloučený od Boha*. Tyto kapitoly pojednávají v celku, neb se vyznačují stejnými projevy. Václavík zde předkládá pozitivistický výklad dějinných procesů religiozity. Silnou stránkou je vyzdvížení pozapomenutých momentů, a zdůraznění opomíjené kontinuity. Nicméně v okamžiku „boření mýtu“ či marginalizace tradičních tezí např. „Husův národ“ je snad až příliš samozřejmě očekávána znalost „tradiční mytologie“, a ve chvíli jejího problematizování se tak v textu ztrácí informace o její původní relevantní váze. Tato tendence marginalizace „národních mýtů“ ale není Václavíkovou chybou, je spíše neblahým trendem soudobého českého humanitního diskursu. Jestliže ve druhé a třetí kapitole dochází k jistému zploštění výkladu za cenu přehlednosti, od kapitoly čtvrté se jedná o interpretaci statistických dat. Dlouhá řada statistik dokazuje a ilustruje vývoj české společnosti v jejím vztahu k náboženství. Perzekuce nacistickým a poté komunistickým režimem, personální i ideové vyčerpání různých proudů, inspirace náboženskými hnutími ze zahraničí, toto vše spolu s daty výzkumů tvoří pestrý obraz religiozity české společnosti v druhé polovině 20. století. Vůči těmto nepochybnitelným faktům nelze vznést výhrady, zdařile předznamenávají „ingredience pro polistopadovou náboženskou polévku“ a metodicky převádějí čtenáře z narativně zpracovaného století 19. přes statistiku století 20. k soudobému stavu.

Nejsilnější je analytická kapitola *Národ hledající Boha*/ *Náboženství v rodící se pluralitní společnosti*, která zpracovává religiozitu po pádu komunistického režimu. Latentní tendence, které nebylo již možno interpretovat v politickém úhlu, se vydraly napovrch, včetně nových náboženských hnutí apod. Zde

dosahuje Václavík sevřeného a hlubokého výkladu, kterým si předpokládá předposlední kapitolu *Co dál?*. Vzhledem k dosud pozitivisticky laděnému výkladu náhle spekulativní prognóza, jakkoli přesvědčivá, poněkud rozostřuje sevřený tvar, lze ji však vnímat jako nutný příspěvek k budoucí diskusi.

V závěru David Václavík formuluje tezi, že prudkou sekularizaci českého národa způsobila homogennost českého náboženského prostředí, zároveň se vznikem a způsobem vzniku republiky. „Náboženská uniformita české společnosti totiž neumožnila řešit svízelnou situaci rychlé modernizace hledáním alternativ v jiných náboženských skupinách a proudech, ale vedla k postupné formalizaci náboženské příslušnosti, která nakonec přerostla v lhostejnost a nedůvěru.“

Náboženství a česká společnost nemělo za cíl „vyčerpávající deskripci ani snahu o normativní výklad“, přičemž tyto cíle si klidně klást mohlo. Z hlediska metody bádání bylo shromáždění mimořádného souboru dat, krokem, který zaručuje, že žádná budoucí práce k tématu nemůže tuto Václavíkovu knihu přehlédnout a pro řadu studentů bude kýženým výchozím bodem k poznávání všech proměn a zákrut religiozity české společnosti. Slabinu vidím v absenci představení ideové kontinuity zmíněných témat. Ať už jde o Husa, Balbína, Masaryka, Šrámka, Tomáška, nebo Bonhoeffera, každý dosáhl jistého ohlasu v sledované oblasti a domnívám se, že zmínění těchto přesahů by pozvedlo knihu ještě o úroveň výše. Jestliže si Václavík např. v poznámce pod čarou všímá Jiráskova vlivu, chybí mi přímé zhodnocení instrumentace toho vlivu komunistickou propagandou. Stejně tak snad až příliš velké očekávání budí i poněkud nadnesené názvy kapitol, ostatně i titul knihy. Tyto výhrady jsou však spíše teoretického rázu vzhledem k metodologii, tedy pokud by Václavík chtěl a mohl provést skutečně hlubokou „dekonstrukci a archeologii“, tedy setrval na všech cílech vytyčených v úvodu s veškerou vážností. Pak by však, zřejmě za cenu ztráty přehlednosti výkladu, narostl rozsah a záběr knihy. Toto vše jsou výtky, které nemohou zastříti, že se jedná o dílo ucelené, obsažné a čtivé. Tato pečlivá a srozumitelná studie proměn religiozity české společnosti v posledních dvou staletích si své čtenáře po právu jistě najde.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] VÁCLAVÍK, D. 2010. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada a. s.